

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

SamDU rektori

prof. R.I. Xalmuradov

2022 yil

03.00.10 – EKOLOGIYA IXTISOSLIGI BO‘YICHA TAYANCH
DOKTORANTURAGA KIRISH SINOV LARI UCHUN MAXSUS
IXTISOSLIK FANIDAN

DASTUR BAHOLASH MEZONI

Samarqand-2022 y.

Annotatsiya:

Dastur 03.00.10 – Ekologiya ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchilar uchun 5A630102-Ekologiya (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) mutaxassislikning 2019 yilda tasdiqlangan o'quv rejasidagi asosiy fanlar asosida tuzildi.

TUZUVCHILAR:

Izzatullaev Z.I.

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi kafedrasida professori, biologiya fanlari doktori.

Botirov X.F.

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi kafedrasida professori, qishloq xo'jaligi fanlari doktori.

Fayzullaev B.F.

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi kafedrasida dotsenti biologiya fanlari nomzodi.

Dastur Geografiya va ekologiya fakultetining 2022 yil 29 iyundagi № 2 sonli Kengash yig'ilishida muhokama qilingan va tasdiqlashga tavsiya etilgan

KIRISH

03.00.10 – Ekologiya ixtisosligi - hozirgi vaqtda ekologik muammolar asr muammosiga aylanmoqda. Fan-texnikaning, iqtisodiyotning jadal rivojlanish, antropogen omillarning tabiatga ta'sirining kuchayishi natijasida biosfera ekotizimlarining buzilishi, cho'llanish va sayyoramizda haroratning oshib borishi kuzatilmoqda.

Ekologik muammolarning keskinlashuvi erdagi hayotga xavf tug'dirmoqda. Ana shunday muammolardan biri atrof-muhitni ko'plab chiqindilar bilan ifloslanishi hisoblanadi.

Insoniyatning kelgusi rivojlanish taqdiri, ko'p jihatdan, tabiat bilan jamiyat o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni optimal hal qilish yo'llari va vositalarning topilishiga bog'liq. SHulardan kelib chiqqan holda, tabiat bilan jamiyat o'rtasidagi aloqadorlikning asosiy tamoyiliga qat'iy rioya qilish zarur bo'ladi. SHunga ko'ra ekologiyadan nazariy va amaliy jihatdan chuqur ko'nikma va malakaga mukammal ega bo'lgan ilmiy darajali kadrlar tayyorlash dolzarb ahimiyatga egadir.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar va ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda bilimlarni oshirish va ko'nikma xosil qilishdan iboratdir.

03.00.10 – Ekologiya ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchi da'vogarlar uchun 5A630102-Ekologiya (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun, 2019/2020 o'quv rejadagi magistratura mutaxassisliklari o'quv rejasiga asosan 5 ta ixtisoslik fanlari bo'yicha: "Tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish", "Biologik xilma-xillik", "Hozirgi zamon ekologik muammolari", "Ekologik ta'lim-tarbiya", "Barqaror rivojlanish va uni ekologik jihatlari" fanlaridan savollar bazasi shakllantirilgan.

Bu fanlar o'z negizida qamrab olingan ma'lumotlar quyida batafsil keltirilgan.

Tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish.

Tabiatdan foydalanishning ekologik asoslari tarixi bilan tanishish. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish. Ob'ekti, vazifalari va mohiyati. Tabiat va jamiyat munosabatlari evolyusiyasi. Tabiatdan foydalanishning iqtisodiy mexanizmlarini statistik ma'lumotlar asosida o'rganish va tahlil qilish. O'zbekistondagi ekologik vaziyat. Tabiatdan foydalanishning tashkiliy va huquqiy asoslari. Joy misolida tuman (shahar) misolidagi ekologik muammolar. Tabiatga texnogen ta'sirni oldini olish muammolari. Alohida hududlarning tabiy-resurslar potensialini baholash. Tabiatdan foydalanish shakllari bilan tanishish.

Biologik xilma-xillik.

Biologik xilma-xillikni ta'minlashning shakllanishi xususiyatlari. Bioxilma – xillikning tushunchasi va uni atrof – muhit muhofazasidagi o'rni. Organizmlar va ularning xilma – xilligi. O'simlik va hayvonot dunyosining bioxilma – xilligi.

"Qizil kitob" ga kiritilgan o'simlik va hayvonlar dunyosi. Bioxilma – xillikning hududiy xususiyatlari. O'zbekiston ekotizmlari. Biologik xilma – xillikka ta'sir etuvchi omillar. Suv ekologik omiliga nisbatan o'simliklar va hayvonlarning ekologik guruhlari. Bioxilma – xillikni saqlash va undan barqaror foydalanishning shart - sharoitlari. Zarafshon va Hisor milliy tabiat bog'lari biologik xilma-xilligi. Surxon va Kitob davlat geologik qo'riqxonasi biologik xilma-xilligi. Tog' ekotizimlarida bioxilma-xillikni saqlash. Cho'llar va dashtlarda bioxilma-xillikni saqlash. Daryo va qirg'oq bo'yi ekotizimlarni bioxilma-xilligini saqlash. Archali o'rmonlar bioxilma-xilligi. Bioxilma-xillikka bo'lgan havflar. Agro bioxilma-xillik. Alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlar bioxilma-xilligini saqlash. Zarafshon milliy tabiat bog'i biologik xilma-xilligi. Hisor davlat qo'riqxonasi biologik xilma-xilligi. Surxon davlat qo'riqxonasi biologik xilma-xilligi. Kitob davlat geologik qo'riqxonasi biologik xilma-xilligi. Zomin milliy tabiat bog'i biologik xilma-xilligi. Bioxilma – xillikning tushunchasi va uni atrof – muhit muhofazasidagi o'rni. Organizmlar va ularning xilma – xilligi.

Hozirgi zamon ekologik muammolari.

Hozirgi zamon ekologik muammolari fanning maqsadi va vazifalari. Ilmiy texnik revolyusiya va global ekologik inqirozlari. Mahalliy salbiy ekologik oqibatlar. Orol va orolbo'yi muammolari. Amudaryo deltasi muammolari. Aydar, Arnasoy ko'llar sistematikasi. Iqlim o'zgarishlari, cho'llanish jarayoni. Iqlim o'zgarishi, tuproq sho'rlanishi va eroziya. Suv ekosistemalari va havoning ifloslanishi. Potensial ekologik xavflar. Ekologik muammolar. Ifloslantiruvchi moddalarning umumiy xarakteristikasi. Pestitsidlar, og'ir metallar, zaharli chiqindilar, qishloq xo'jaligini kimiyolashtirish, yaylov chorvachiligi, tog' konchilik sanoati, atrof – muhitni ifloslantiruvchi omillar. Trofik tuzilish va ekologik piramidalar. Organizmlar va ularning xilma – xilligi. Suv ekosistemalari. Agrobiotsenozlar. O'zbekiston ekotizmlari. Suv ekologik omiliga nisbatan o'simliklar va hayvonlarning ekologik guruhlari. Tog' ekosistemalari. Ekosistemaning makondagi strukturasi. Ekosistemalar birlamchi mahsuldorligi. Hozirgi zamon ekologik muammolari. Trofik tuzilish va ekologik piramidalar. Organizmlar va ularning xilma – xilligi.

Ekologik ta'lim-tarbiya.

G.X.Bruntlendning baqaror rivojlanish konsepsiyasining mazmuni. Respublikamizda barqaror rivojlanishga oid qabul qilingan huquqiy aktlar. Barqaror rivojlanish ta'limi va tarbiyasi holati. Itisodiy – ijtimoiy – ekologik majmualii barqaror rivojlanish ta'limi. Ekologik ta'lim tarbiya fanining tushunchasi. Tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanish barqarorligini ta'minlashning ekologik jihatlarini. Tabiatdan foydalanishning ekologik prinsiplari, qoidalari va qonuniyatlarini. Ekologik ta'lim tarbiyaning ekologik-iqtisodiy jihatlarini. Aholi soni, qishloq xo'jaligi, ishlab chiqarish, tabiiy resurslar va atrof muhit ifloslanishi. Demografik jarayonni rivojlanishi. Ekologiyaga oid tushunchalarni tekshirish va mustahkamlash. Barqaror rivojlanish ta'limi. Kishi

hayotining davomli variantlarini modellashtirish. Inson farovonligi va ekologik ta'lim va tarbiya. Ekologik barqaror hududlar va shaharlar muammosi. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash - zamon talabi. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish. Barqaror rivojlanish sammiti. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish. Barqaror rivojlanish sammiti. Ekologiyaga oid tushunchalarni tekshirish va mustahkamlash. Ekologik muammolar. Ekologik ta'lim tarbiyaning ekologik-iqtisodiy jihatlari.

Barqaror rivojlanish va uni ekologik jihatlari.

Barqaror rivojlanish va uning ekologik jihatlari fanining maqsadi va vazifasi. Respublikamizda barqaror rivojlanishga oid qabul qilingan huquqiy aktlar. Barqaror rivojlanish talablari va ularni O'zbekistonda tadbiiq qilinishi. Mamlakatimizda barqaror rivojlanish salbiy ta'sir ko'rsatayotgan tabiiy va antropogen jarayonlar. Barqaror rivojlanish ta'limi va tarbiyasi holati ekologik ta'limdan barqaror rivojlanish ta'limi sari borish zarurati. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi tushunchasi. Tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanish barqarorligini ta'minlashning ekologik jihatlari. Tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanishning barqarorligi, inson, jamoa va davlatlarda tabiatdan foydalanishning ekologik talablari. Tabiatdan foydalanishning ekologik prinsiplari, qoidalari va qonuniyatlarini. "Ekologik iz" va "er sig'imi" atamaları va ularni ishlatish yo'llari. Barqaror rivojlanishning ekologik – iqtisodiy jihatlari. Demografik jarayonni rivojlanishi; iqtisodiy rivojlanish; insoniyat rivojlanish potentsiali, aholi turmush darajasi va sifati. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning samarali ko'rsatkichlari. Atrof - muhitni muhofaza qilish. Barqaror rivojlanish bo'yicha Butunjahon sammiti.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi. –T.: "O'zbekiston" NMIU, 2016. – 56 b.
2. Mirziyoev SH.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza 2016 yil 7 dekabr. – T.: "O'zbekiston" NMIU, 2016. – 48 b.
3. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 488 b.
4. Karimov I.A.O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: havfsizlikka taqdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T., "O'zbekiston", 1997.
5. Tursunov X.T., Raximova T.U. Ekologiya. Toshkent. «CHinor» 2006 y.
6. Ergashev A.E. «Umumiy ekologiya» Toshkent, «Uqituvchi». 2003 y.
7. Konstantinov V.M. Ekologicheskie osnovy prirodopolzovaniya. M. 2001.
8. Чернева Н.М., Былова А.М. «Экология», «Просвещение», М. 1988.
9. Гиляров А.М. «Популяционная экология» изд-во МГУ. 1990.

10. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish. Toshkent, O'qituvchi, 1991.
11. Raximbekov R.U. Otechestvennaya ekologicheskaya shkola: istoriya eyo formirovaniya i razvitiya. Toshkent. 1995.
12. Популярная экологическая энциклопедия Республики Узбекистан. В 4-томах Т., "Chinor ENK" 2008-2009.
13. O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitob"i. 1-2 tom. T., "Chinor ENK". 2009.
14. Kultiasov I.M. -Ekologiya rasteniy. Moskva. 1978.
15. Kultiasov I.M., Axunov X.M.-O'simliklar ekologiyasi. T. O'qituvchi. 1980.
16. Наумов Н.П. Экология животных. Москва. «Высшая школа». 1963.
17. Muxamedov I.M., F.I.Inoyatova, S.D.Dushanbiev. Tibbiyot mikrobiologiyasi. T.: Yangi asr avlodi NMMda tayyorlandi.2013.145b.
18. Kashkarov D.N. Основы экологии животных. М. Meditsinskaya literatura. 1938.
19. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish. Toshkent. 1991.
20. Kashkarov D.YU., Ayupov A.N. Umurtqali hayvonlar ekologiyasi. (o'quv qullanma). T., UzMU. 2005.
21. Raximova T.T. "O'simliklar ekologiyasi va fitotsenologiya". T. 2009.
22. Степановский А.С. Общая экология. Москва. ЮНИТИ. 2001.
23. Tursunov X.T., Raximova T.U. Ekologiya. Izd. «Chinor». 2006.
24. Ergasheva A.E. Umumiy ekologiya. O'kituvchi. 2003.
25. Muxamedov I., Eshboev E., Zakirova M. Mikrobiologiya, immunologiya va virusologiya. Toshkent. 2002. 519b.
26. Kayumov A.A., Raxmonov R.N., Egamberdieva L.SH., Xamrokulov J.X., Tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish. - T.: "Iqtisodiyot", 2014.
27. Beknazov R.U. Novikov YU.V. Oхrana prirody. Tashkent. «Ukituvchi» 1995.
28. Ergashev A., Ergashev T. Ekologiya, biosfera va tabiatni muhofaza qilish. Toshkent. 2005-422 bet.
29. Sultonov R.S. Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish asoslari. T. Musiqa. 2007.
30. Константинов В.М. Охрана природы. -М.: 2002.
31. Akimova T.A., Xaskin V.V. Ekologiya- M.: YUNITI 1998.
32. Otaboev SH., Nabiev M. Inson va biosfera Toshkent., «Ukituvchi», 1995.
33. Национальный доклад о состоянии окружающей природной среды и использовании природных ресурсов в Республике Узбекистан. Тошкент., 2005., 2008.
34. Охрана окружающей среды (законы и нормативные документы) Выпуск 1 Ташкент., 2000.
35. Реймерс Н.Ф. Природопользование- М.: «Мысль» 1990.
36. Majidov T. Noan'anaviy va qayta tiklanuvchi energiya manbalari. Toshkent, 2014.
37. SHodimetov K. Muqobil energiya manbalaridan foydalanish va uning iqtisodiy istiqbollari. Toshkent – "ILM-ZIYO" – 2014.
38. SHodimetov K. Muqobil energiya rivoji – kuchli ijtimoiy himoya omili. Toshkent, 2013

39. O‘zbekistonda qayta tiklanuvchi energetikaning rivojlanish istiqboli. Toshkent, PROON, 2007
40. Аллаев К. Электроэнергетика Узбекистана и мира. Тошкент, 2009
41. Городов Р. Нетрадиционные и возобновляемые источники энергии. Томск, 2009
42. Методическое пособие по эксплуатации ветроэнергетической установки. Т., 2012
43. Волобуев В.Р. – Экология почв. Баку, 1963.
44. Добровольский Г.В., Никитин Е.Д. – Функции почв в биосфере и экосистемах. М., 1980.
45. Zokirov T.S. – Paxta dalasi ekologiyasi. Toshkent, 1991.
46. Boboxo‘jaev I., Uzoqov P. – Tuproqshunoslik. Toshkent, 1995.
47. Nigmatov A.N., SHivaldova N.S., Sultonov R.N. Barqaror rivojlanishning ekologik jihatlari //Qo‘llanma.-T.: Bioekosan, 2004.
48. Sultonov R.S. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari.T., “Musiqa”., 2007.-234 b.
49. Ergashev A., Ergashev T. Ekologiya, biosfera va tabiatni muhofaza qilish. T., “Yangi asr avlodi”.2005.- 430 b.
50. Xolmo‘minov J.T. Ekologiya va qonun. –T.: “Adolat”, 2000. 352 b.
51. Nigmatov A. O‘zbekiston Respublikasining Ekologiya huquqi. Darslik. – T.: TDYUI nashriyoti, 2004. - 320 b. 51. Ekologiya huquqi. Darslik. / Mas‘ul muharrir M.B. Usmonov. –T.: TDYI, 2006. 361 b.

Internet saytlari:

1. www.ziyonet.uz
2. www.natl.uz
3. www.nature.uz
4. www.uznature.uz;
5. www.Lex.uz.

**SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETINING TAYANCH DOKTORANTURA
IXTISOSLIKLARIGA KIRISH SINOVLARI UCHUN MAXSUS
FANLARDAN DA’VOGARLARNING BILIMLARINI
BAHOLASH MEZONI**

Sinov topshirish shakli	Yozma
Ajratilgan vaqt	120 daqiqa
Savollar soni	5
Har bir savol uchun belgilangan ball	20
Maksimal ball	100
O‘tish bali	55